

MEĐUNARODNI STANDARDI POSTUPANJA PREMA MALOLJETNICIMA

Pojedina nacionalna zakonodavstva različito tretiraju maloljetne počinitelje kaznenih djela, ali pri izradi zakona slijede u pravilu, pravnu tradiciju pridržavajući se međunarodnih standarda Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe o postupanju prema maloljetnicima.

Međunarodni dokumenti kao cjelina pokrivaju sva područja maloljetničke delinkvencije i polazna su osnova za izradu našeg krivičnog zakonodavstva u odnosu na maloljetne počinitelje krivičnih djela.

U nastavku, zbog opširnosti, daju se samo smjernice i preporuke koje čine međunarodne standarde u postupanju prema maloljetnicima.

Standardi Ujedinjenih naroda

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima Ujedinjenih naroda iz 1966.

- Tako je ovim Paktom utvrđeno da se ne smije izreći smrtna kazna osobama koje su kaznena djela izvršila u dobi do 18 godina.
- Okrivljeni maloljetnici pri lišenju slobode moraju biti odvojeni od odraslih osoba.
- Postupak se mora voditi na način da se vodi računa o njihovoj dobi i interesu za preodgoj.

Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta iz 1989.

Konvencija potvrđuje da je djeci, uslijed njihove osjetljivosti, potrebna posebna briga i zaštita.

U konvenciji pod pojmom djeteta razumije se ljudsko biće mlađe od 18. godina, osim ako se zakonom koji se primjenjuje na dijete punoljetnost ne stječe ranije.

Konvencijom se nadalje ističe:

Nediskriminacija, najbolji interes djeteta, zaštita od uznemiravanja i zlostavljanja, prava djece s teškoćama u razvoju, obrazovanje, zabava, rekreacija i kulturne aktivnosti i rehabilitacija.

Svako dijete koje je osumnjičeno ili optuženo za kršenje kaznenog zakona ima slijedeća jamstva:

- a) Smatra se nevinim sve dok mu se ne dokaže krivnja u skladu sa zakonom;
- b) Pravodobno i izravno se obavještava o optužbama protiv njega i ima svu pravnu pomoć u pripremi i iznošenju odbrane;
- c) Slučaj se razmatra prioritarno od drugih slučajeva u prisustvu roditelja ili skrbnika;
- d) Nije primorano dati iskaz ili priznati krivicu;
- e) Ima pravo na besplatnu pravnu pomoć
- f) Poštuje se privatnost tijekom svih stadija postupka.

**Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za primjenu sudskih postupaka prema maloljetnicima iz 1985. godine
(Pekinška pravila)**

Ova pravila po prvi put daju smjernice o potrebi osnivanja odvojenog i posebnog pravosuđa za maloljetnike.

Pravila su svrstana u šest poglavlja:

Opća načela, istražni i sudski postupak, odluka i presuda, izvaninstitucionalni tretman, institucionalni tretman te istraživanje, planiranje definiranje i procjena politike.

Opća načela podrazumijevaju poboljšanje položaja maloljetnika u društvu, prevenciju maloljetničke delinkvencije odnosno smanjenje potreba za intervencijom države u delinkventno ponašanje maloljetnika (Pravilo 1).

Zahtjeva se potreba za definiranjem osobe maloljetnika s obzirom na dob, da se donesu specijalni zakoni za maloljetne počinitelje kaznenih djela te odrede institucije i tijela zadužena za funkcioniranje maloljetničkog sudovanja (Pravilo 2).

Pravilom 3, zahtjeva se primjena Pravila i na mlađe odrasle počinitelje kaznenih djela.

Zahtjev Pravila 4. je utvrđenje dobne granice kaznene odgovornosti maloljetnika tako da ona ne bude suviše nisko određena, imajući na umu njihovu emocionalnu, psihičku i intelektualnu zrelost.

Težište maloljetničkog sudovanja treba biti briga i zaštita maloljetnika, a reakcija društva treba se uskladiti s težinom počinjenog djela te osobnim i obiteljskim prilikama maloljetnika (Pravilo 5).

U svim stadijima sudskog postupka treba osigurati diskreciono pravo osobama koje donose odluku s tim da se spriječi pretjerano diskrecijsko odlučivanje (Pravilo 6.)

Pravilo 7. podrazumijeva u svim stadijima sudskog postupka garanciju osnovnih prava maloljetnika kao što su pravo uvida u optužni akt, pravo na šutnju, pravo na savjetovanje, pravo na prisutnost roditelja odnosno skrbnika, pravo na suočenje i unakrsno ispitivanje svjedoka i pravo žalbe.

Maloljetniku se omogućava postupak u tajnosti bez publiciteta i stigmatiziranja sredine kako ne bi bio prepoznat (Pravilo 8).

U postupanju s zatvorenicima moraju se poštivati standardi za ostvarenje prava priznatih od međunarodne zajednice ta koji se odnose na brigu i zaštitu mladih (Pravilo 9).

Sva navedena Pravila podrazumijevaju periodičnu analizu, procjenu problema i uzroka maloljetničke delinkvencije i specifične potrebe maloljetnika u zatvorima.

Minimalna pravila Ujedinjenih naroda za zaštitu maloljetnika lišenih slobode iz 1990.

Minimalna pravila UN-a za zaštitu maloljetnika lišenih slobode zasnivaju se na:

- Općoj deklaraciji o ljudskim pravima UN-a iz 1948.,
- Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima UN-a iz 1966.,
- Konvenciji UN-a protiv mučenja i drugog okrutnog postupanja i kažnjavanja iz 1984.,
- Konvenciji o pravima djeteta UN-a iz 1989.,
- Standardnim minimalnim pravilima UN-a za postupanje sa zatvorenicima iz 1955.

Pravila određuju definiciju maloljetnika pa je „maloljetnik svaka osoba mlađa od 18 godina s tim da dobnu granicu za lišenje slobode određuje zakon.”

Lišavanje slobode znači bilo koji oblik zadržavanja ili zatvaranja ili smještaja osobe u javno ili privatno okruženje iz kojeg osobi nije dozvoljeno izaći svojevrijedno a određuje ga neki autoritet.

Maloljetnici mogu biti lišeni slobode samo u skladu s načelima i pravilima, a predstavlja krajnju mjeru i u najkraćem mogućem trajanju i treba biti ograničeno na iznimne slučajeve.

Vodeća načela Ujedinjenih naroda za prevenciju mladenačke delinkvencije iz 1990. (Rijadske smjernice)

Izrada ovih načela zasniva se na više međunarodnih dokumenata a posebno na Konvenciji UN-a o pravima djeteta i Pekinškim pravilima.

Standardna Minimalna pravila Ujedinjenih naroda o primjeni alternativnih kaznenih mjera iz 1990. (Tokijska pravila)

Smjernice za postupanje s djecom u sistemu kaznenog pravosuđa iz 1997. (Bečke smjernice)

Europska konvencija o ljudskim pravima iz 1950. (ECHR)

Društvene reakcije Vijeća Europe na mladenačku delinkvenciju iz 1987. (Rec (87) 20)

Društvene reakcije Vijeća Europe na mladenačku delinkvenciju kod mladih osoba koje dolaze iz obitelji migranata iz 1989. (Rec (88) 6)

Europska pravila o društvenim sankcijama i mjerama iz 1992. (Rec (92) 16)

Preporuka Vijeća Europe glede novih načina rješavanja problema maloljetničke delinkvencije i uloge maloljetničkog pravosuđa iz 2003. (Rec (2003) 20)

Preporuka Vijeća Europe državama članicama o pravima djece koja žive u institucijama iz 2005. (Rec (2005) 5)

Preporuka Vijeća Europe državama članicama o europskim zatvorskim pravilima iz 2006. (Rec (2006) 2)(Europska zatvorska pravila)

Preporuka Vijeća Europe o izvršenju društvenih sankcija i mjera iz 2008. (Rec (2008) 11)

- Ovo je samo dio dokumenata koji su okvir za organizaciju maloljetničkog pravosuđa u pojedinim zemljama ali i osnova za preispitivanje vlastitog zakonodavstva i donošenje novih i izmjenu postojećih zakona.
- Od svih standarda koji se odnose na maloljetne počinitelje kaznenih djela jedino je Konvencija o pravima djeteta obvezujućeg karaktera dok su svi ostali dokumenti samo neobvezujuća preporuka članicama UN i Vijeća Europe.
- Iz tog razloga osnovan je Odbor za prava djeteta a čija je uloga praćenje poštivanja odredaba Konvencije i o tome se podnosi izvještaj svakih pet godina (čl. 44. Konvencije).